

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verslagen

Over lijf en leden

Verslag van

VVPT studiedag 'Lijf en leden — Het lichaam in psychoanalytische psychotherapie'
[KU Leuven Kortenberg, 12 oktober 2018]

HILDE VAN PELT

Er lijkt een soort urgentie te zijn om het lichaam onder de aandacht te brengen. Paul Verhaeghe, die vanuit zijn praktijk particuliere problemen op een toch wat visionaire wijze weet te koppelen aan maatschappelijke tendensen, wijdt zijn nieuwe boek (*Intimiteit*) aan de verhouding met ons eigen lichaam. Ook het jongstleden jaarlijkse congres van de EPF (European Psychoanalytic Federation) droeg *Body* als titel. De motivatie om het lijf onder de aandacht te brengen, zo schetst Ronny Vandermeeren in de inleiding, is nochtans een evidentie vanuit de geschiedenis van de psychoanalyse. In de schoot van de kliniek met patiënten met onverklaarde lichamelijke klachten, heeft de psychoanalyse zich immers ontwikkeld. Door de theoretische ontwikkelingen en vertakkingen binnen de analytische theorievorming heen wordt soms amper nog gesproken over het lichaam, en in de intersubjectieve modellen wordt de drifttheorie aan de kant geschoven. Toch kunnen we er niet omheen dat de psychische realiteit verankerd is in het lichaam. Erik Vlamincx brengt ons met anekdotes en woordspelingen *in the mood* om ons te verbinden met ons lijf, met wat er zich in de vleselijke binnenkant afspeelt en op de grens ervan getoond wordt. Via een wandeling door de etymologie (lijk-heim) en door de geschiedenis van piercings en tatoes heen creëert hij

een zacht bed waarin de twee centrale sprekers van de dag kunnen landen.

Patrick Luyten en Alessandra Lemma komen voor een stuk uit dezelfde Londense stal. In hun verhaal is eenzelfde basis voelbaar, maar vanuit hun eigenheid brengen ze iets heel anders binnen. Waar Patrick Luyten erg didactisch een theoretische en gesprekstechnische basis introduceert, getuigt Alessandra Lemma van een kwetsbare kliniek die patiënten tot leven brengt op terreinen opent. Hun discoursen vormen een mooi en aanvullend geheel die de dag vol en rijk maken.

Patrick Luyten schetst de patiënten die zich tot ons wenden als de patiënten met wie anderen geen raad weten. Hij spreekt over mensen met depressie, angst, eetproblemen, verslaving, functionele klachten als vermoeidheid en pijn, en zelfverwondend gedrag. De problemen waar deze mensen mee worstelen zijn allemaal erg ingeschreven in het lichaam, wat zich toont in uitspraken als: 'Ik kom niet meer vooruit', 'Ik draag een gewicht op mijn schouders'. In de tegenoverdracht 'zuigen ze ons mee in een zwart gat', krijgen we het gevoel 'nergens te geraken'. Onderliggend spelen ongementaliseerde toestanden, die niet contingent gereflecteerd werden, en aldus aanleiding geven tot *acting-out* en herhalingsdwang. Hij spitst zijn betoog toe op mensen met functionele lichamelijke klachten via achtereenvolgens de focus van gehechtheid, mentalisatie en epistemisch vertrouwen. Op een draffe loodst hij ons doorheen wat hij als parate kennis veronderstelt, waardoor interessante concepten als hyperactiverende gehechtheid, hypermentaliseren en *disembodiment* voor mij misschien weinig body krijgen. Hij toont een fragment van een simulatiegesprek met een patiënt, waarin hij de aandacht focust op de non-verbale microcommunicatie.

Alessandra Lemma trekt ons onmiddellijk mee in de kliniek met de beschrijving van een jongeman die ze ontmoet in de gevangenis, wiens traumatische leven geëxplodeerd is over zijn lichaam, tot tatoes in het aangezicht toe. Vanuit dit extreme voorbeeld bespreekt ze hoe ons lichaam op een zeer concrete manier markeert hoe we ons verhouden tot onszelf, en hoe deze verhouding diep geworteld is in het verlangen van de ander, of het gebrek eraan. Ze legt uit hoe we allemaal ons lichaam modificeren, maar beklemtoont het verschil van lichaamsveranderingen die dienen ter opsmuk, en lichaamsveranderingen die een dwingend karakter hebben, die te maken hebben met een onderliggende fantasie over de verhouding met de ander. Ze schraagt haar verhaal met voorbeelden uit haar klinische werk, maar ook uit de medewerking die ze verleende aan een tv-programma van het genre *extreme make-over*. Interessant is hoe ze beklemtoont dat naast het visuele resultaat, het proces van transformatie zelf, het ingrijpen, controleren, vaak erg belangrijk is. In de voormiddag passeren verschillende van de patiënten uit mijn kliniek in mijn gedachten de revue. Lemma brengt inspiratie om dieper stil te staan bij tatoeages en andere lichaamsmodificaties, en Luyten spoort me aan om hernieuwde aandacht te hebben voor niet-verbale communicatie. In de namiddag behandelt Lemma hoe het psychische proces van adolescentie onder druk komt door de onmiddellijkheid van de moderne technologie, die beelden en sensaties op een intrusieve manier via het koele scherm aan het lichaam opdringt. Er is geen uitstel meer, alles is er al, terwijl het werk van de opbouw van psychische voorstellingen net tijd vraagt. Het voorbeeld van een jong, beloftevol meisje dat zo in de knoei komt omwille van een pornoverslaving, is opnieuw extreem, maar maakt attent om in de praktijk meer aandacht te hebben voor de invloed van internet en sociale media, wat voor mij althans, die het moest doen met

wat ik vond in het voorlichtingsboek van mijn ouders en de verboden tijdschriften op de bovenste plank in de supermarkt, minder evident is. Hoewel de dag al behoorlijk verzadigend was, snijdt Luyten tot slot nog de Dynamisch Interpersoonlijke Therapie (DIT) aan. Dit is een kortdurende vorm van mentalisatiebevorderende therapie gebaseerd op de hedendaagse gehechtheidstheorie met veel aandacht voor de somatische markers van affecttoestanden. Ook weer op een drafje gaan we door de methode heen, waarbij ik wat weerstand moet overwinnen die letterwoorden als DIT en IPAF gemakkelijk bij me oproepen.

De raadselachtige verhouding die patiënten hebben met hun lichaam, dat zo spreekt en tegelijk zo onverstaanbaar is, nodigt uit tot nederigheid en nieuwsgierigheid. Het begrippenkader dat Patrick Luyten aanreikt, draagt het gevaar in zich als therapeut verleid te worden door theorie en methode, patiënten onder te brengen in deze of gene categorie en aldus het niet-weten op te schorten. Toch is de particuliere verhouding van een patiënt tot zijn lichaam iets wat zich slechts langzaam kan openbaren in de interpersoonlijke ruimte tussen patiënt en therapeut, voor zover die niet met kennis en theorie overladen is, en beiden zich durven begeven in de storm die in de kamer woedt.

Literatuur

- LEMMA, A. (2015). *Freud memorial lecture: Minding the body; the body in psychoanalysis and beyond*. University of Essex. Vimeo.com
- VERHAEGHE, P. (2018). *Intimiteit*. Amsterdam: Bezige Bij.